

Οι αντιφάσεις στην ανάπτυξη του σοσιαλισμού και η παλινόρθωση του καπιταλισμού στην ΕΣΣΔ

των Ι. Μ. Γκεράσιμοφ, Μ. Β. Ποπόφ

«Έχουμε πάρα πολλούς που θέλουν τις κάθε λογής αναδιοργανώσεις και όλες αυτές οι αναδιοργανώσεις αποτελούν μια μάστιγα που μεγαλύτερη δεν γνώρισα ποτέ στη ζωή μου».

Β. Ι. Λένιν

Εάν μιλήσουμε για τις αιτίες των σοβαρών λαθών των υποστηρικτών του σοσιαλισμού, τότε πρέπει να αναγνωρίσουμε, ότι μια από αυτές είναι η χρησιμοποίηση στην κοινωνική διεύθυνση εσφαλμένης μεθοδολογικής βάσης, η περιφρόνηση βασικών θέσεων της υλιστικής διαλεκτικής. Από μόνος του ο όρος «περεστρόικα» (σ.μ.: αναδιοργάνωση, αναδόμηση) εκφράζει μια χυδαία, μια μηχανιστική κατανόηση της κίνησης της κοινωνίας και των συντελουμένων σε αυτήν αντιφατικών κοινωνικο-οικονομικών διαδικασιών. Από εδώ και η αντίστοιχη ορολογία των «εργολάβων» της περεστρόικα, που άλλαξαν χρώμα στη συνέχεια σαν απολογητές των μεταρρυθμίσεων: «απορρύθμιση του συστήματος», «συντριβή του μηχανισμού φρεναρίσματος», «αλλαγή στην κίνηση», «απεμπλοκή των αντιθέσεων», «διευθέτηση και εκτόξευση του μηχανισμού», «εξισορρόπηση των δυνάμεων», «περιστροφή του στροφάλου», «οικονομικά κίνητρα», «μεταρρύθμιση», «πολιτική μεταρρυθμίσεων» κ.ά. Μιλώντας απλά, οι έννοιες της περεστρόικα και των μεταρρυθμίσεων δεν είναι ικανές να αποκαλύψουν την κίνηση σαν ανάπτυξη από το απλό στο σύνθετο, από το κατώτερο στο ανώτερο, που πραγματοποιείται μέσω της ενότητας και της πάλης αντιπάλων δυνάμεων και τάσεων, επειδή είναι πολύ φτωχότερες από την έννοια «ανάπτυξη», δεν αποκαλύπτουν ούτε τους στόχους ούτε τα μέσα ούτε τους δρόμους που οδηγούν σε αυτούς τους σκοπούς. Η εισαγωγή αυτών των εννοιών στην πλατιά πολιτική και επιστημονική κυκλοφορία, η απόδοση σε αυτές (σ.μ.: τις έννοιες) κάποιου ιδιαίτερου νοήματος σηματοδότησε το θρίαμβο στην ουσία χυδαίων, μηχανιστικών απόψεων για την κοινωνία.

Δεν είναι εντυπωσιακό, ότι και η επίσημη αντίληψη για την κίνηση της κοινωνίας αποδείχτηκε μη διαλεκτική, που να αντανakλά τις αντικειμενικές διαδικασίες και την αλληλεπίδραση ακραίων (σ.μ.: πολικών) τάσεων, αλλά απλοποιημένη, μηχανιστική και επιφανειακή, σύμφωνα με την οποία όλα στην κοινωνία κινούνται σύμφωνα με την αρχή «περισσότερο - λιγότερο», «καλύτερο - χειρότερο». Στα πλαίσια αυτής της αντίληψης η ανάπτυξη του σοσιαλισμού σαν κοινωνικού καθεστώτος οδηγείτο σε κοινότερες αντιλήψεις και επιθυμίες του τύπου: «περισσότερος σοσιαλισμός», «περισσότερος δυναμισμός», «περισσότερη δημιουργικότητα», «περισσότερη οργανωτικότητα», «περισσότερη νομιμότητα και τάξη», «περισσότερη επιστημονικότητα», «περισσότερη αποτελεσματικότητα στη διεύθυνση», «περισσότερος δημοκρατισμός και διαφάνεια», «περισσότερη συλλογικότητα στην κοινή ζωή», «περισσότερη κουλτούρα», «περισσότερος ανθρωπισμός στις παραγωγικές, κοινωνικές και προσωπικές σχέσεις», «περισσότερος πατριωτισμός» κλπ. Στη συνέχεια στην πορεία των αναδιοργανώσεων και

των μεταρρυθμίσεων υποτίθεται ότι θα πετύχαιναν «περισσότερα δικαιώματα», «περισσότερη ελευθερία», «περισσότερη φιλία». Αντίθετα για τα ανεπιθύμητα φαινόμενα και τις διαδικασίες χρησιμοποιούσαν ένα δικό τους ιδιαίτερο μέτρο: «λιγότερη εγκληματικότητα», λιγότερη γραφειοκρατία» κ.ά.

- Το παρόν άρθρο αναδημοσιεύεται από το περιοδικό της Ένωσης Κομμουνιστών Ουκρανίας «Μαρξισμός και σύγχρονη εποχή», τεύχος Νο 1-2 (18-19), 2001.
- Β. Ι. Λένιν: «Το ΙΧ Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ». Απαντα, 5η έκδοση «Σύγχρονη Εποχή», τ. 44, σελ. 326.
- Βλέπε: Μ. Σ. Γκορμπατσόφ: «Η Περεστρόικα και η νέα σκέψη για τη χώρα μας και για όλο τον κόσμο». Μόσχα, 1987, σελ. 31-34.

Ομως, στην πραγματική ζωή όλα συνέβησαν αντίθετα. Η κοινωνία απολαμβάνει τελείως διαφορετικά αγαθά από αυτά που ανέμενε. Μαίνονται η εγκληματικότητα, ο εθνικισμός, η διαφθορά, αποσαθρώνεται και καταστρέφεται η κοινωνική παραγωγή, με έντονα χρώματα ανθίζει ο ατομισμός και ο αποσχιστισμός, η υπαλληλίστικη αυθαιρεσία. Και αυτό δεν ήταν τυχαίο, καθόσον η αντιλαϊκή αντίληψη κοινωνικής διεύθυνσης καλυπτόταν από βροντώδεις φράσεις για μεταρρύθμιση και για πολιτική των μεταρρυθμίσεων, ενώ το αντιδραστικό περιεχόμενο των μεταρρυθμίσεων που γίνονταν έμενε στη σκιά.

Ο Β. Ι. Λένιν στο έργο του «Σχετικά με το ζήτημα της διαλεκτικής» σημειώνει ότι υπάρχουν (παρατηρούνται στην ιστορία) δύο βασικές αντιλήψεις της ανάπτυξης. Στη μία η ανάπτυξη εκλαμβάνεται σαν μείωση ή αύξηση, σαν επανάληψη. Στην άλλη (σ.μ.: αντίληψη) η ανάπτυξη είναι ενότητα των αντιθέτων, πράγμα που σημαίνει τη διχοτόμηση του ενιαίου σε αλληλοαποκλειόμενα αντίθετα και την αμοιβαία σχέση τους. «Στην πρώτη αντίληψη της κίνησης - έλεγε ο Λένιν - μένει στη σκιά η αυτοκίνηση, η κινητήρια δύναμή της, η πηγή της, η αιτία της (αυτή η πηγή μεταφέρεται έξω -θεός, υποκείμενο etc.). Στη δεύτερη αντίληψη η κύρια προσοχή προσηλώνεται ακριβώς στη γνώση της πηγής της «αυτο» κίνησης». Ο μεγάλος διαλεκτικός και εδώ δικαιώθηκε - και σήμερα, όπως βλέπουμε, όλες οι αντιλήψεις (θεωρίες) ανάπτυξης οδηγούνται στις υποδειχθείσες δύο και αντίστοιχα υλοποιούνται σε αυτές ή τις άλλες πολιτικές.

Η απαξιοτική σχέση προς τη θεωρία, προς τη διαλεκτική, μερικές φορές απλά και η ασέβεια οδήγησαν στο να βρεθούν οι οπαδοί «της υγιούς σκέψης» ηθελημένα-άθελα στην εξουσία του δόγματος, το οποίο, σύμφωνα με τα λόγια του Β. Ι. Λένιν είναι «νεκρό, φτωχό, ξερό». Αποτέλεσμα αυτού ήταν να πάρουν κεφάλι οι ιδέες της καταστροφής, γινόταν λόγος για το μηχανισμό φρεναρίσματος ή για το διοικητικό σύστημα, τον οικονομικό μηχανισμό κ.ά. Μάλιστα, προϋπέθεταν να σπάσουν και να καταστρέψουν

τίποτα λιγότερο από τις θεμελιώδεις δομές.

Για ανάλογους λόγους ευθύς εξ αρχής αποδείχτηκαν άκαρπες οι προσπάθειες να βελτιώσουν την κατάσταση στη χώρα στη βάση μέτρων στα πλαίσια της αντίληψης «περισσότερο - λιγότερο», στην οποία, και αυτό ειδικά το υποδείκνυε ο Λένιν, η κινητήρια δύναμη ανάπτυξης, η πηγή της, η αιτία της δεν είναι ορατή και οι έρευνες της πηγής της κίνησης συνήθως πραγματοποιούνται στο εξωτερικό (σ.μ.: του φαινομένου) - θεός, υποκείμενο κλπ. Δεν είναι γι' αυτό άραγε που δεν φέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα τα προτεινόμενα μέσα και μέτρα, που αυτά βασικά δεν στρέφονται στα θεμελιώδη συμφέροντα του λαού, των εργαζομένων, αλλά οδηγούνται σε τελευταία ανάλυση, όπως επανειλημμένα γινόταν στην ιστορία της Ρωσίας, σε ένα πράγμα: Στο να αποδίδονται όλο και περισσότερες δικαιοδοσίες στο υποκείμενο. Με αυτό τον τρόπο διαδίδεται η άποψη ότι ένας άνθρωπος - στην προκειμένη περίπτωση το πρώτο πρόσωπο του κράτους - είναι ικανός να επιλύσει όλες τις αντιφάσεις, να αφαιρέσει όλα τα προβλήματα, να εξαφανίσει όλες τις δυσκολίες. Με αυτά, όπως είναι φανερό, εξηγείται η σειρά περιέργων, μη τεκμηριωμένων αναδιοργανώσεων: Εισήχθη η θέση του προέδρου της ΕΣΣΔ, στη συνέχεια του αποδόθηκαν ιδιαίτερες δικαιοδοσίες, πράγμα που δεν έσωσε την ΕΣΣΔ από την καταστροφή. Στη Ρωσική Ομοσπονδία μετά τον κανονιοβολισμό του Ανώτατου Σοβιέτ ψηφίστηκε το Σύνταγμα, που έδινε στον πρόεδρο πρακτικά μοναρχικές δικαιοδοσίες και το αποτέλεσμα το έχουμε μπροστά μας.

- Β. Ι. Λένιν: «Σχετικά με το ζήτημα της διαλεκτικής». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 29, σελ. 317.

Από επιστημονική άποψη η ματαιότητα αυτών των ανορθολογικών μέτρων εξηγείται πολύ απλά: δεν ακουμπούν την ουσία των αιτιών. Και η επικινδυνότητά τους έγκειται, στο ότι είναι βασικά τα κύρια μέσα στο οπλοστάσιο των πολυπληθών οπαδών της αντίληψης της «υγιούς σκέψης».

Για να κατανοηθούν οι αιτίες της παλινόρθωσης του καπιταλισμού στην ΕΣΣΔ, είναι απαραίτητο να ξεκινήσουμε από τις αντιφάσεις ανάπτυξης του σοσιαλισμού, που η πάλη των πλευρών τους αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ανάπτυξής του.

Είναι η αντίφαση μεταξύ της κομμουνιστικής φύσης του σοσιαλισμού και της άρνησής του, που σχετίζεται με την προέλευσή του από τον καπιταλισμό, που αποκαλύπτεται από τις προερχόμενες από αυτόν (σ.μ.: τον καπιταλισμό) παρακάτω αντιφάσεις:

Η αντίφαση ανάμεσα στον άμεσο κοινωνικό χαρακτήρα της σοσιαλιστικής παραγωγής και την εμπορευματικότητα.

Η αντίφαση μεταξύ της αταξικής φύσης του κομμουνισμού και της ύπαρξης τάξεων στην πρώτη φάση του.

Η αντίφαση ανάμεσα στο σχεδιοποιημένο χαρακτήρα της σοσιαλιστικής αναπαραγωγής και στοιχείων αυθορμητισμού στην οργάνωσή της.

Η αντίφαση ανάμεσα στο σοσιαλιστικό χαρακτήρα του συστήματος κρατικής σχεδιοποιημένης συγκεντρωτικής διεύθυνσης και στοιχείων καριερισμού και

γραφειοκρατίας, υπαλληλίστικης νοοτροπίας και τοπικισμού.

Όπως είναι γνωστό, κάθε νέο κοινωνικο-πολιτικό σύστημα, εξερχόμενο από το προηγούμενο του, για κάποιο διάστημα φέρει τα σημάδια του προηγούμενου συστήματος. Για παράδειγμα, στο αρχικό στάδιο ανάπτυξης του καπιταλισμού παραμένει ακόμα πλήθος προκαπιταλιστικών, φεουδαρχικών σχέσεων. Η εγκαθίδρυση της κομμουνιστικής κοινωνίας μόλις και ξεκινά μετά τη νίκη της σοσιαλιστικής επανάστασης, καθώς οι σοσιαλιστικές σχέσεις παραγωγής δεν μπορούν να εμφανιστούν στο εσωτερικό του καπιταλισμού και να υπάρχουν κατά τη διάρκειά του. Ο κομμουνισμός, μπορούμε να πούμε, εγκαθιδρύεται δυο φορές. Κατ' αρχήν βγαίνει από τον καπιταλισμό, αποτέλεσμα του οποίου είναι η πρώτη φάση του - ο σοσιαλισμός. Στη συνέχεια ο κομμουνισμός αναπτύσσεται από μόνος του, δηλαδή στη δική του βάση και ως αποτέλεσμα αυτής της ανάπτυξης, απελευθερώνόμενος από τις κληρονομίες του καπιταλισμού, περνά στην ανώτερη του φάση - τον πλήρη κομμουνισμό.

Γι' αυτό είναι φυσικό, ότι ο κομμουνισμός στην πρώτη φάση της ανάπτυξής του φέρει και το στοιχείο της ίδιας του της άρνησης, που καθορίζεται από την προέλευση του από το προηγούμενο σύστημα ή, σύμφωνα με την εύστοχη έκφραση του Κ. Μαρξ, «είναι γεμάτη με τα σημάδια της παλιάς κοινωνίας».

- Βλ. Μ. Β. Ποπόφ: «Σχεδιοποιημένη εξομάλυνση των αντιφάσεων του σοσιαλισμού ως πρώτης φάσης του κομμουνισμού». Λένινγκραντ, εκδ. Κρατικό Πανεπιστήμιο Λένινγκραντ, 1986.
- Κ. Μαρξ-Φρ. Ενγκελς: «Κριτική του Προγράμματος της Γκότα». Εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», σελ. 21.

Η δημιουργική, θετική τάση προέρχεται από την πάλη του κομμουνισμού με την άρνηση στο εσωτερικό του. Είναι η τάση ενίσχυσης της κομμουνιστικής φύσης του σοσιαλισμού, αποδυνάμωσης και ξεπεράσματος των αποτυπωμάτων προέλευσης του κομμουνισμού από τον καπιταλισμό. Όσο ο κομμουνισμός είναι ένα αναπτυσσόμενο όλον και η άρνηση στο εσωτερικό του είναι μόνο ένα στοιχείο, και μάλιστα αρνητικό στοιχείο αυτού του όλου, τόσο η τάση της άρνησης αυτής της άρνησης, για την εξάλειψη των αποτυπωμάτων προέλευσης του κομμουνισμού από τον καπιταλισμό, είναι κύρια, ηγετική και καθοριστική. Με άλλα λόγια, η γενική τάση είναι η τάση της μετατροπής του καπιταλισμού σε πλήρη κομμουνισμό.

Όμως η υποδειχθείσα τάση δεν είναι η μοναδική στην πρώτη φάση του κομμουνισμού. Από την άποψη του υλιστικής διαλεκτικής θα ήταν εσφαλμένο να αντιλαμβανόμαστε έτσι την υπόθεση, ότι τάχα η μια πλευρά της αντίφασης παλεύει με την άλλη και αυτή η άλλη αποτελεί μόνο το παθητικό αντικείμενο της πάλης. Αντιθέτως το στοιχείο του όλου που βρίσκεται σε ενότητα και πάλη με το όλον, που εμπεριέχει την άρνηση του ίδιου του του εαυτού, τείνει να μετατραπεί σε όλον, να το υποτάξει (σ.μ.: το όλον) σε αυτό και να το κάνει δικό του στοιχείο. Από την πάλη της άρνησης του κομμουνισμού, ως στοιχείο του όλου με το όλον, το οποίο είναι ο κομμουνισμός, προέρχεται επομένως, η αρνητική

τάση ενίσχυσης των αποτυπωμάτων του παλιού συστήματος και αποδυνάμωσης του κομμουνισμού.

Κάθε τάση, τόσο η δημιουργική όσο και η αρνητική, όντας κοινωνική, διαμορφώνεται από τις ενέργειες των μελών της κοινωνίας. Η αντιφατικότητα της οικονομικής βάσης της πρώτης φάσης του κομμουνισμού, που εμπεριέχει την ίδια του την άρνηση, που συνδέεται με την προέλευσή του από τον καπιταλισμό, αποτελεί τη βάση της αντιφατικότητας των κοινωνικών ενεργειών. Και όσο η αντίφαση είναι ενότητα αντιθέτων, τόσο υπάρχει η οικονομική βάση για την ύπαρξη σε κάθε μέλος της κοινωνίας αντίθετων ενεργειών. Κατ' αυτόν τον τρόπο στο σοσιαλισμό υπάρχει το αντικειμενικό έδαφος για ξένες προς το σοσιαλιστικό σύστημα εκδηλώσεις, οι οποίες έχουν ακόμα και οικονομικές ρίζες.

Η αντίφαση ανάμεσα στην κομμουνιστική φύση του σοσιαλισμού και της άρνησης στο εσωτερικό του, που καθορίζεται από την προέλευσή του από τον καπιταλισμό, στην οικονομική σφαίρα εκδηλώνεται ως αντίφαση ανάμεσα στον άμεσα κοινωνικό χαρακτήρα της σοσιαλιστικής παραγωγής και την εμπορευματοκτικότητα.

Είναι γνωστό, ότι η υπόσκαψη της εμπορευματικής παραγωγής γίνεται ήδη κατά τον ιμπεριαλισμό. Η εμπορευματική ανταλλαγή εξαλείφεται, στην ουσία, στα όρια των μεγάλων μονοπωλίων, όμως η εμπορευματική παραγωγή στην κοινωνία συνολικά ακόμα βασιλεύει. Στην πορεία της σοσιαλιστικής εθνικοποίησης των βασικών μέσων παραγωγής, από τη σφαίρα της εμπορευματικής παραγωγής αφαιρείται η βασική μάζα των προϊόντων. Στη μεταβατική περίοδο η εμπορευματική παραγωγή χρησιμοποιείται από το προλεταριάτο και το προλεταριακό κράτος για την αποκατάσταση των κατεστραμμένων παραγωγικών δυνάμεων και αυτό - όπως αρκετές φορές υπεδείκνυε ο Β. Ι. Λένιν - είναι όχι απλά σκόπιμο αλλά και αναγκαίο. Στο βαθμό εκπλήρωσης των πλάνων σοσιαλιστικής οικοδόμησης η εμπορευματική παραγωγή σταθερά συρρικνώνεται. Με τη νίκη του σοσιαλισμού, που σημαίνει τη μετατροπή όλης της οικονομίας σε ενιαίο συνεταιρισμό, σε ενιαίο μονοπώλιο, που όμως λειτουργεί σε όφελος όλου του λαού, σε μια άμεσα κοινωνική σχεδιασμένη οργανωμένη οικονομία, η εμπορευματική οργάνωση της παραγωγής σαν τέτια εξαφανίζεται.

Η άρνηση του άμεσα κοινωνικού χαρακτήρα της σοσιαλιστικής παραγωγής, που εκφράζεται στη σχεδιασμένη υποταγή της στα κοινωνικά συμφέροντα, συνίσταται στην άρνηση αυτής της σχεδιασμένης υποταγής. Συνεπώς, η εμπορευματοκτικότητα είναι στοιχείο της υποταγής της παραγωγής σε κάποια άλλα, πέραν των κοινωνικών, συμφέροντα, όταν η ικανοποίηση των κοινωνικών συμφερόντων εμφανίζεται όχι ως σκοπός, αλλά μόνο σαν μέσο για την ικανοποίηση κάποιων άλλων συμφερόντων. Η εμπορευματοκτικότητα είναι στοιχείο της παραγωγής για ανταλλαγή στην άμεσα κοινωνική παραγωγή, που βρίσκεται σε ενότητα με αυτήν. Όμως η ενότητα αυτών των αντιθέτων είναι σχετική, ενώ η πάλη είναι απόλυτη.

Όμως, οι σχέσεις μεταξύ των κρατικών επιχειρήσεων, που αποτελούν στην ουσία σχέσεις συνεταιρισμού, στην επιφάνεια εμφανίζονται σαν εμπορευματο-χρηματικές. Εδώ δεν

πρέπει να ξεχνάμε, ότι τα χρήματα που κυκλοφορούν στη σοσιαλιστική κοινωνία, δεν αποτελούν χρήματα με την αυστηρά πολιτικο-οικονομική έννοια. Έχουν το ρόλο του γενικού ισοδύναμου των άμεσα κοινωνικών προϊόντων, είναι έκφραση της εμπειρευόμενης σε αυτά άμεσα κοινωνικής εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο, οι εμπορευματο-χρηματικές σχέσεις, αν και εμπειρεύουν την εμπορευματικότητα σαν στοιχείο τους, δε συνεπάγεται ότι συνολικά θα πρέπει να τις θεωρούμε εμπορευματικές σχέσεις.

Το να θεωρούμε τις εμπορευματο-χρηματικές σχέσεις εμπορευματικές θα σήμαινε ότι αντιλαμβανόμαστε την οικονομία του σοσιαλισμού να αποτελείται από δύο τομείς, στον έναν εκ των οποίων θα έπρεπε να λειτουργούν άμεσα κοινωνικές σχέσεις διευθυνόμενες από το πλάνο και στον άλλο εμπορευματικές, ρυθμιζόμενες από την αγορά, από το νόμο της αξίας. Μια ανάλογη δυαδική κατανόηση της σοσιαλιστικής οικονομίας βρήκε την πληρέστερη ενσάρκωσή της στο σχήμα των θεωρητικών «του σοσιαλισμού της αγοράς», οι οποίοι προσπάθησαν να συνδυάσουν το σχέδιο και την αγορά και δεν αναλογίστηκαν ότι το σχεδιαζόμενο από αυτούς «μέλλον» του σοσιαλισμού είναι αντιγραμμένο από το παρελθόν, από τη μεταβατική περίοδο, στην οποία κυριαρχούσε ο αυθορμητισμός της αγοράς και οι σχεδιασμένες μορφές ακόμα δεν είχαν υποτάξει την αγορά σε αυτές και κατ' αυτόν τον τρόπο δεν την είχαν καταργήσει. Ο διαχωρισμός από την αντίληψη του σοσιαλισμού της αγοράς είναι εφικτός μόνο υπό τον όρο, ότι οι εμπορευματο-χρηματικές σχέσεις γίνονται κατανοητές όχι διαφορετικά από άμεσα κοινωνικές σχέσεις, που εμφανίζονται με εμπορευματο-χρηματικές μορφές.

Θα ήταν όμως λάθος να υποστηρίζουμε, ότι στις εμπορευματο-χρηματικές μορφές εμφανίζεται μόνο το νέο, άμεσα κοινωνικό περιεχόμενό τους και το παλιό, το εμπορευματικό έχει πλήρως εξαφανιστεί. Η εμπορευματικότητα της σοβιετικής οικονομίας εμφανίστηκε όχι μόνο στο κυνήγι των επιχειρήσεων για άνοδο των αξιακών δεικτών, αλλά και στον προσανατολισμό τους στο «ακαθάριστο»* χωρίς υπολογισμό των συγκεκριμένων απαιτήσεων των κοινωνικών συμφερόντων προς τη δομή και την ποιότητα των παραγομένων προϊόντων. Ομως όταν σε πρώτο πλάνο στην εκτίμηση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων προωθούνται οι αξιακοί δείκτες, ενισχύεται η εμπορευματικότητα, πράγμα που οδηγεί στην ενίσχυση της δράσης των αρνητικών τάσεων στην κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη.

Ακριβώς με την τάση ενίσχυσης της εμπορευματικότητας, της ενεργητικότητας των φορέων της μπορεί σε ορισμένο βαθμό να εξηγηθεί μια σειρά σοβαρών οικονομικών δυσκολιών του τέλους της δεκαετίας του '80. Ετσι, η σχεδιοποιημένη διαμόρφωση των τιμών καλείται να εκφράσει την αντικειμενικά παρούσα στην άμεσα κοινωνική σοσιαλιστική παραγωγή τάση για άνοδο της παραγωγικότητας και μείωση των δαπανών εργασίας ανά μονάδα αξίας χρήσης. Οι υποχωρήσεις που έγιναν από αυτή την αρχή κατά τον καθορισμό τόσο των χονδρικών όσο και των λιανικών τιμών οδήγησαν στο σημείο οι αξιακοί δείκτες μερικές φορές να αποδεικνύονται πλασματικοί. Για παράδειγμα, κατά τη χρηματική αποτίμηση σημειωνόταν σημαντική άνοδος της παραγωγής, όμως αντίστοιχη άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας και της παραγωγής σε φυσικούς δείκτες δεν υπήρχε. Στη λιανική εμπορευματική κυκλοφορία παρατηρήθηκε μια εκδίωξη προϊόντων

φθηνής παραγωγής από τους καταλόγους και η αντικατάστασή τους με ακριβά.

Ανάλογες αρνητικές τάσεις είναι ιδιαίτερα επικίνδυνες, όταν εμφανίζονται σε κλάδους που καθορίζουν την τεχνολογική πρόοδο. Η δυνατότητα να αυξάνονται οι αξιακοί δείκτες χωρίς την τελειοποίηση της τεχνικής και τεχνολογίας όχι μόνο φρενάρει την ανάπτυξη της παραγωγής, αλλά και απότομα αδυνατίζει τα όποια κίνητρά της, συμπεριλαμβανόμενου και του κινήτριου ρόλου του σχεδίου. Εννοείται, ότι το θέμα εδώ δεν είναι μόνο οι χρηματικοί δείκτες σαν τέτιοι, αλλά η προώθηση τους σε πρώτο πλάνο, η μετατροπή τους σε αυτοσκοπό.

Η αντίφαση ανάμεσα στον άμεσα κοινωνικό χαρακτήρα της σοσιαλιστικής παραγωγής και την εμπορευματικότητα εμφανίζεται στο ότι, αν και ο σκοπός της σοσιαλιστικής παραγωγής είναι η εξασφάλιση της πλήρους ευημερίας και της ελεύθερης ολόπλευρης ανάπτυξης όλων των μελών της κοινωνίας, ως ένα από τα κίνητρα δραστηριότητας των επιχειρήσεων εμφανίζεται η αύξηση του μεγέθους εκείνων των δεικτών της δουλιάς τους, με την άνοδο των οποίων σχετίζεται και η άνοδος των υλικών κινήτρων.

Αυτή η αντίφαση αντανακλάται και στο χαρακτήρα της εργασίας στο σοσιαλισμό. Άμεσα κοινωνική καθ' ολοκληρία εργασία στο σοσιαλισμό δεν είναι μόνο η εργασία για το γενικό καλό, χωρίς οποιοδήποτε άλλο προσδιορισμό. Εμπεριέχει και ένα άλλο στοιχείο, αντίθετο της γενικής κατεύθυνσης της εργασίας στο σοσιαλισμό, είναι το στοιχείο της εργασίας με σκοπό την ανταμοιβή.

Αυτό που είναι επωφελές για την κοινωνία, είναι επωφελές για κάθε κολλεκτίβα, για κάθε εργαζόμενο και σε αυτό βρίσκεται η βάση της ενότητας των συμφερόντων στο σοσιαλισμό. Ταυτόχρονα δεν είναι όλα, όσα είναι επωφελή για κάποιο μέλος της κοινωνίας ή για κάποια κολλεκτίβα, επωφελή και για την κοινωνία. Συχνά συνέβαινε οι μισθοί εργαζομένων και τα πριμ των κολλεκτίβων να αυξάνονται, ενώ η κοινωνία είχε ζημιά. Αυτό συνέβαινε, για παράδειγμα, όταν το πριμ εξαρτιόνταν από το κέρδος και οι επιχειρήσεις, με στόχο την αύξηση του κέρδους, αντί για τα απαραίτητα για τον πληθυσμό φθηνά προϊόντα βγάζανε ακριβά, όταν πετύχαιναν τη μείωση των πλάνων ή, αντιθέτως, υψηλές τιμές, εμφανίζοντας ψεύτικες επιτυχίες και άλλα.

Η επίλυση της αντίφασης μεταξύ του άμεσα κοινωνικού χαρακτήρα της σοσιαλιστικής παραγωγής και της εμπορευματικότητας (η οποία, όπως θυμόμαστε, συγκεκριμενοποιεί την πλέον γενική αντίφαση ανάμεσα στην κομμουνιστική φύση του σοσιαλισμού και την εμπεριεχόμενη άρνησή της, που σχετίζεται με τα υπολείμματα από τον καπιταλισμό) βρίσκεται στο δρόμο της σχεδιοποιημένης υλοποίησης της προτεραιότητας των κοινωνικών οικονομικών συμφερόντων, που αποτελεί τον απαραίτητο όρο, αναπόσπαστο μέρος της πάλης για τη μετατροπή του σοσιαλισμού σε πλήρη κομμουνισμό.

Ομως η πάλη για την υλοποίηση της προτεραιότητας των κοινωνικών συμφερόντων απαιτεί ξεκαθάρισμα της φύσης τους, των κοινωνικο-ταξικών βάσεων της ενότητας, των διαφορών και αντιφάσεων στα συμφέροντα των μελών της σοσιαλιστικής κοινωνίας και

παραπέρα συγκεκριμενοποίηση της εξεταζόμενης αντίφασης.

Οντας η πρώτη φάση της αταξικής κομμουνιστικής κοινωνίας ο σοσιαλισμός δεν μπορεί να εξετάζεται σαν ταξική κοινωνία. Η μετάβαση από την ταξική στην αταξική κοινωνία δε γίνεται στο δρόμο από τον μη πλήρη προς τον πλήρη κομμουνισμό, αλλά κατά τη διαδικασία της μετάβασης από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό. Δεν είναι τυχαίο ότι στα ντοκουμέντα του Κόμματος, ακόμα από τη δεκαετία του '30, γινόταν λόγος για την αταξική σοσιαλιστική κοινωνία.

Ομως είναι μια τέτια αταξική κοινωνία η οποία εξέρχεται από ταξική κοινωνία και δεν μπορεί γι' αυτό παρά να φέρει το ίχνος της ταξικότητας. Ανταγωνιστικές τάξεις πια δεν υπάρχουν, όμως οι τάξεις δεν έχουν πλήρως εξαλειφθεί.

Για την πλήρη εξάλειψη των τάξεων είναι αναγκαία η εξάλειψη της διαίρεσης μεταξύ των ανθρώπων όχι μόνο ως προς τη σχέση προς τα μέσα παραγωγής, αλλά και ως προς όλα τα άλλα χαρακτηριστικά διαμόρφωσης των τάξεων. Είναι αναγκαίο να επιτευχθεί μια τέτια ανάπτυξη της κοινωνίας, που δεν θα υπάρχουν πλέον ομάδες ανθρώπων που θα διαφέρουν ακόμη «από τη θέση τους μέσα σε ένα ιστορικά καθορισμένο σύστημα της κοινωνικής παραγωγής ... από το ρόλο τους στην κοινωνική οργάνωση της εργασίας, και, συνεπώς, από τους τρόπους που ιδιοποιούνται τη μερίδα του κοινωνικού πλούτου που διαθέτουν και από το μέγεθος αυτής της μερίδας». Να γιατί «για την ολοκληρωτική κατάργηση των τάξεων πρέπει να εξαλειφθεί», τόνιζε ο Β. Ι. Λένιν «... τόσο η διαφορά ανάμεσα στην πόλη και το χωριό, όσο και η διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους της σωματικής και τους ανθρώπους της πνευματικής εργασίας».

- Β. Ι. Λένιν: «Η μεγάλη πρωτοβουλία». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 39, σελ. 15.
- Β. Ι. Λένιν: «Η μεγάλη πρωτοβουλία». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 39, σελ. 15.

Για την εξάλειψη όλων αυτών των διαφορών είναι αναγκαίο να εφαρμοστεί μια ολόκληρη σειρά μέτρων, συμπεριλαμβανομένων της μείωσης του ειδικού βάρους της χειρωνακτικής εργασίας, της εξασφάλισης φυσιολογικής έντασης της εργασίας, της ρυθμικότητας εργασίας, της μείωσης της εργάσιμης ημέρας και άλλα.

Αλλά για την πλήρη κατάργηση των τάξεων είναι απαραίτητο να καταργηθεί αυτό το οποίο βρίσκεται στη βάση της διαίρεσης της κοινωνίας σε τάξεις, ο καταμερισμός της εργασίας μεταξύ των ανθρώπων. Λόγος γίνεται, εννοείται, όχι για το ότι θα εξαφανιστεί ο τεχνολογικός καταμερισμός της εργασίας. Ομως από εδώ δε συνεπάγεται καθόλου ότι, μέσω της αλλαγής των συνθηκών εργασίας και ιδιαίτερα μέσω της μείωσης της διάρκειάς της, είναι αδύνατο να επιτευχθεί το να μην είναι ο εργαζόμενος καρφωμένος όλη του τη ζωή σε ένα είδος δραστηριότητας χωρίς να είναι ικανός να εκτελεί

διαφορετικά είδη εργασιών, να αναπτύσσει τις άλλες ικανότητές του. Είναι αναγκαίο να επιτευχθεί, ώστε το είδος της δραστηριότητας με την οποία ασχολείται ο εργαζόμενος, με βάση τον επαγγελματικό καταμερισμό της εργασίας, να μην καθορίζει εξ ολοκλήρου τον χαρακτήρα και τον τρόπο ανάπτυξης του εργαζομένου. Το καθήκον είναι ότι στη βάση της παραπέρα ανάπτυξης του τεχνολογικού καταμερισμού της εργασίας πρέπει να εξαιρεθεί ο καταμερισμός εργασίας μεταξύ των ανθρώπων. Γι' αυτό, ιδιαίτερα, είναι απαραίτητο να αυξηθεί ο ελεύθερος χρόνος, ως χρόνος για την ελεύθερη ανάπτυξη, ώστε να ξεπερνά το χρόνο εργασίας, να αναπτυχθεί η πρωτοβουλία και η συμμετοχή των εργαζομένων στη διεύθυνση, να συνενωθεί στη δραστηριότητα του καθενός η διευθυντική και η εκτελεστική εργασία.

Η τάξη που δημιουργεί την κομμουνιστική κοινωνία είναι κατά πρώτον η εργατική τάξη. Στο βαθμό που κατά τη μετάβαση από τον μη πλήρη στον πλήρη κομμουνισμό αλλάζουν στο μεγαλύτερο βαθμό σημαντικότεροι ζωτικοί όροι για τους ανθρώπους της χειρωνακτικής εργασίας, οι όροι της εργασίας (και μαζί με αυτούς η οικονομική θέση συνολικά), στον ίδιο βαθμό η εργατική τάξη και η κολχόζνικη αγροτιά είναι αυτοί που ενδιαφέρονται στον υψηλότερο βαθμό για την οικοδόμηση του πλήρους κομμουνισμού. Όμως τα θεμελιώδη τους συμφέροντα διαφέρουν από τα θεμελιώδη συμφέροντα της διανοήσης μόνο ως προς το βαθμό ενδιαφέροντος και όχι ως προς την κατεύθυνση. Την ίδια ώρα σε σύγκριση με την κολχόζνικη αγροτιά η εργατική τάξη, που είναι συνδεδεμένη με την ανώτερη μορφή κοινωνικής ιδιοκτησίας, έχει λιγότερα συμφέροντα που έρχονται σε αντίφαση με τα θεμελιώδη της συμφέροντα, μάλιστα σε αντίφαση λιγότερο ισχυρή. Αυτό σημαίνει ότι η εργατική τάξη περισσότερο ολοκληρωμένα και συνεπέστερα ενδιαφέρεται για την οικοδόμηση του κομμουνισμού. Τα θεμελιώδη της συμφέροντα για αυτό είναι τα συμφέροντα της υψηλότερης κοινωνικής ανάπτυξης, είναι κοινωνικά συμφέροντα. Επίσης δεν είναι στενά ταξικά συμφέροντα της εργατικής τάξης και γιατί η εργατική τάξη δεν μπορεί να βελτιώσει την οικονομική της θέση, χωρίς να βελτιώσει τη θέση της κολχόζνικης αγροτιάς και της διανοήσης, γι' αυτό και είναι (σ.μ.: η εργατική τάξη) εκφραστής των θεμελιωδών συμφερόντων τους.

Όμως μαζί με τη γενική τάση κατάργησης των τάξεων στο σοσιαλισμό υπάρχει και η αντίθετη τάση προς την εδραίωση και ενίσχυση της κοινωνικής ανισότητας, η οποία είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών όχι και μικρού αριθμού μελών της κοινωνίας να θέσουν στην κορυφή της δραστηριότητάς τους όχι τα κοινωνικά αλλά κάποια άλλα οικονομικά συμφέροντα, πρώτα απ' όλα τα συμφέροντα του προσωπικού πλουτισμού και αυτές οι ενέργειες που συνθέτουν αυτή την τάση έχουν στην ουσία μικροαστικό χαρακτήρα.

Μικροαστισμός στο σοσιαλισμό, όταν η τάξη των μικροαστών, δηλαδή η τάξη των μικροϊδιοκτητών που εργάζονται για την αγορά, για την ανταλλαγή έχει γίνει ήδη παρελθόν, μπορεί να θεωρηθεί μια ορισμένη γραμμική οικονομικής συμπεριφοράς εκείνων των μελών της κοινωνίας, τα οποία αν και δεν εκμεταλλεύονται ξένη εργασία, δεν κάνουν μαύρη αγορά και δεν κλέβουν, όμως στην κορυφή δε θέτουν το κοινό καλό όλων των εργαζομένων, αλλά τη μεγέθυνση της προσωπικής τους ιδιοκτησίας. Καθόσον η εργασία από αυτούς αντιμετωπίζεται μόνο σαν μέσο για να πάρουν από την κοινωνία όσο το δυνατό περισσότερα υλικά αγαθά και εργάζονται σε να πρόκειται για ανταλλαγή,

αυτή η σχέση προς την εργασία στη σοσιαλιστική κοινωνία είναι καταναλωτική, στενόμυαλη, μικροαστική.

Ο βαθμός της εχθρικότητας των μικροαστικών εκδηλώσεων στο σοσιαλισμό είναι διάφορος, όμως, όπως διδάσκει η ιστορική εμπειρία (συμπεριλαμβανόμενης και της πικρής εμπειρίας των τελευταίων ετών) η πάλη με το μικροαστισμό με όλες του τις εκδηλώσεις πρέπει να είναι αναπόσπαστο, συστατικό τμήμα της πάλης για τον κομμουνισμό. Η πάλη αυτή στο σοσιαλισμό διεξάγεται όχι ενάντια σε κάποια τάξη ή στρώμα, αλλά για την απελευθέρωση όλων των στρωμάτων και τάξεων, όλων των εργαζομένων από τα υπολείμματα του μικροαστισμού, τα οποία από μόνα τους δεν απονεκρώνονται, μιας και έχουν τους διαύλους τους, τους εκφραστές τους και ενεργητικούς φορείς τους. Η πάλη αυτή είναι, σε τελευταία ανάλυση, πάλη πολιτική, ταξική και γι' αυτό ο καθοδηγητικός ρόλος σε αυτή πρέπει να ανήκει στο κόμμα της εργατικής τάξης. Η απώλεια από το κυβερνών κόμμα στο σοσιαλισμό του χαρακτήρα του σαν κόμματος της εργατικής τάξης εγκυμονεί την αντεπανάσταση. Εφθασε - οι φορείς των μικροαστικών και αστικών τάσεων να έρθουν στην εξουσία - και, όπως σημείωνε στην ομιλία του στη συνεδρίαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου ο λαϊκός βουλευτής της ΡΣΟΣΔ Γ. Μ. Σλομπότκιν, η ιδεολογία του αντικομμουνισμού προβιβάστηκε σε κρατική πολιτική.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η αντίφαση ανάμεσα στην αταξική φύση του κομμουνισμού και στην ύπαρξη τάξεων στην πρώτη του φάση επιλύεται στη γραμμή της πλήρους κατάργησης των τάξεων - όμως μόνο υπό τον όρο της συνεχούς ασυμβίβαστης πάλης των εργαζομένων, υπό την καθοδήγηση της εργατικής τάξης και του κόμματός της, για τη σχεδιασμένη υλοποίηση της προτεραιότητας των κοινωνικών οικονομικών συμφερόντων, ενάντια στην τάση για την εδραίωση και ενίσχυση της κοινωνικής ανισότητας.

Ο σχεδιασμένος χαρακτήρας της σοσιαλιστικής αναπαραγωγής αποτελεί έκφραση της κομμουνιστικής φύσης του σοσιαλισμού. Η εργατική τάξη ως υποκείμενο της σοσιαλιστικής διεύθυνσης, οργανώνοντας υπό την καθοδήγηση του κόμματος την πάλη των εργαζομένων για τα κοινωνικά συμφέροντα, πρέπει να εξασφαλίσει την ανάπτυξη των σχέσεων παραγωγής του σοσιαλισμού σε σχέσεις πλήρους κομμουνισμού. Η υλοποίηση αυτής της ανάπτυξης είναι δυνατή μόνο σχεδιασμένα, σε επιστημονική βάση. Ο Β. Ι. Λένιν συχνά (για παράδειγμα στην εργασία «Για το ενιαίο οικονομικό σχέδιο») υπογράμμιζε την αναγκαιότητα «να μάθουμε να εκτιμούμε την επιστήμη, να αποκρούουμε την «κομμουνιστική» έπαρση των ερασιτεχνών και γραφειοκρατών».

Η παραπέρα άνοδος του επιστημονικού επιπέδου της σχεδιοποίησης ανακηρύχθηκε «καθήκον πρωταρχικής σημασίας» και στο 24ο Συνέδριο του Κόμματος. Όμως στην πρακτική, ήδη τη δεκαετία του '70, στη σχεδιοποίηση έγιναν σοβαρά λάθη, είχε θέση η ανισορροπία, η υπεράσπιση συμφερόντων των ιδρυμάτων σε ζημιά των κοινωνικών, ο ετσιθελισμός (βολουταρισμός) και άλλα αρνητικά φαινόμενα. Σε συμπλήρωμα προς αυτά «ανεπίτρεπτα χαλάρωσε η πειθαρχία και η τάξη. Μειώθηκε η απαιτητικότητα και η υπευθυνότητα. Μαζική μορφή πήρε η επιβλαβής πρακτική αναπροσαρμογής των

σχεδίων. Αυτά τα χρόνια υπήρξε υποχώρηση από την απαράβατη αρχή της σοσιαλιστικής οικονομίας, για την οποία η υλοποίηση του σχεδίου είναι νόμος και όρος της οικονομικής ζωής».

- Εφημερίδα «Ναρόνταγια Πράβντα», 1992, Νο 29, σελ. 3.
- Β. Ι. Λένιν: «Για ενιαίο οικονομικό σχέδιο». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 42, σελ. 344.
- «Υλικά 24ου Συνεδρίου του ΚΚΣΕ». Μόσχα, 1971, σελ. 67.
- «Υλικά 27ου Συνεδρίου του ΚΚΣΕ». Μόσχα, 1986, σελ. 224.

Κεντρικό καθήκον της μακρόχρονης σχεδιοποίησης αποτελεί η υποστήριξη υψηλών ρυθμών ανόδου της παραγωγικότητας της εργασίας και σε αυτή τη βάση υψηλών ρυθμών κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης συνολικά. Είναι πλατιά γνωστή η ρήση του Β. Ι. Λένιν: «Η παραγωγικότητα της εργασίας, είναι, σε τελευταία ανάλυση, το πλέον αξιόπιστο, το πλέον σημαντικό για την νίκη του νέου κοινωνικού συστήματος. Ο καπιταλισμός δημιούργησε μια παραγωγικότητα της εργασίας, πρωτοφανή για το φεουδαρχισμό. Ο καπιταλισμός μπορεί οριστικά να νικηθεί και θα νικηθεί οριστικά από το ότι ο σοσιαλισμός δημιουργεί μια νέα, πολύ πιο υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας». Για την πορεία του ανταγωνισμού των δύο οικονομικών συστημάτων στα μεταπολεμικά χρόνια, για την οξύτητα αυτού του ανταγωνισμού και για τη συνθετότητα των καθηκόντων για την άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας, τα οποία έπρεπε να τεθούν κατά τη μακρόχρονη σχεδιοποίηση, καταμαρτυρούν τα στοιχεία του πίνακα 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η παραγωγικότητα της εργασίας στη βιομηχανία της ΕΣΣΔ, των ΗΠΑ, της Γαλλίας, της ΟΔΓ, της Ιαπωνίας και της Μεγάλης Βρετανίας (ΗΠΑ=100)

	1950	1960	1970	1975	1980	1988
ΗΠΑ	100 (1)	100 (1)	100 (1)	100 (1)	100 (1)	100 (1)
Γαλλία	47,7 (2)	57,0 (2)	75,7 (2)	75,5 (2)	93,3 (2)	85 (2)
Μ. Βρετανία	38,5 (3)	38,7 (5)	37,6 (6)	37,7 (6)	42,1 (6)	65,3 (5)
ΟΔΓ	30,9 (4)	41,4 (4)	52,6 (4)	55,9 (3)	65,9 (3)	80,8 (3)
ΕΣΣΔ	< 30 (5)	44 (3)	53 (3)	55 (4)	55 (5)	55 (6)
Ιαπωνία	13,1 (6)	22,0 (6)	46,6 (5)	46,1 (5)	61,2 (4)	69,2 (4)

Σε

παρενθέσεις υποδεικνύεται η θέση που καταλαμβάνει η δοσμένη χώρα μεταξύ των

εξεταζομένων χωρών στο επίπεδο της παραγωγικότητας της εργασίας.

Εάν υπολογίσουμε, ότι από το 1951 ως το 1960 οι ρυθμοί ανόδου της παραγωγικότητας της εργασίας στη βιομηχανία της ΕΣΣΔ ήταν κατά μέσο όρο 7,3% το χρόνο, από το 1961 ως το 1970 ήταν 5,6% και από το 1971 ως το 1975 6%, τότε γίνεται ξεκάθαρο ότι ακόμα και για τη διατήρηση της επιτευχθείσας στον ανταγωνισμό θέσης δεν ήταν αρκετό και ένα 6% ανόδου της παραγωγικότητας της εργασίας το χρόνο.

Οι προσπάθειες, που έγιναν το 1983 από το κόμμα και το λαό επέτρεψαν για σύντομο χρονικό διάστημα να ξεπερασθεί η αρνητική τάση μείωσης των ρυθμών ανόδου της παραγωγικότητας της εργασίας. Όμως, ήδη, από το 1988 οι ρυθμοί της οικονομικής ανόδου σημείωσαν και πάλι απότομη πτώση και στο μεταίχμιο της δεκαετίας του '90 άρχισε η συνεχώς επιταχυνόμενη πτώση του όγκου της παραγωγής. Η κατάρρευση της οικονομίας μας σηματοδότησε όχι μόνο την απότομη πτώση του βιοτικού επιπέδου της συντριπτικής πλειοψηφίας του πληθυσμού, αλλά και μια τέτια αλλαγή στο συσχετισμό δυνάμεων στον κόσμο, που δυσκόλευε την εξασφάλιση της ασφάλειάς μας.

Οι υπολογισμοί αποδεικνύουν, ότι για να εκπληρωθούν τα κοινωνικά προγράμματα που καθορίστηκαν από το 27ο Συνέδριο του ΚΚΣΕ και να επιτευχθεί το επίπεδο των αναπτυγμένων χωρών της Δύσης στο τέλος του αιώνα, θα ήταν αρκετό η Σοβιετική Ένωση να επιτύχανε μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης της παραγωγικότητας της εργασίας 7-10%. Στο ερώτημα αν είναι δυνατή μια ανάπτυξη των ρυθμών παραγωγικότητας της εργασίας της τάξης του 10%, αναμφίβολα η απάντηση είναι θετική. Μια άλλη απάντηση θα σήμαινε απόρριψη της αναγνώρισης ότι ο σοσιαλισμός έχει ριζικά πλεονεκτήματα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Εάν στην καπιταλιστική Ιαπωνία ετησίως η παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνει κατά 7-9%, τότε θα ήταν ολοφάνερη αγνόηση των αντικειμενικών νόμων της κοινωνικής ανάπτυξης να θεωρούμε ότι τάχα για μια σοσιαλιστική χώρα δεν είναι επιτεύξιμοι περισσότερο υψηλοί ρυθμοί ανόδου. Αυτό επιβεβαιώνεται από την εμπειρία των πρωτοπόρων επιχειρήσεων. Έτσι, στο αεροναυπηγικό εργοστάσιο της Τιφλίδας, που φέρει το όνομα του Δημητρώφ, η άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας για 3 χρόνια του 11ου πεντάχρονου ήταν πάνω από 20% το χρόνο. Στη βιομηχανία της περιοχής Σεστρορέτσκ του Λένινγκραντ το 1983, ανέβηκε κατά 10,1%. Στην ένωση «Σβετλάνα» εξασφαλίστηκε άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας κατά 13,1% όταν το πλάνο ήταν 12,1%. Μερικές μπριγάδες του 16ου τμήματος του εργοστασίου «Κουλόν» της ένωσης «Ποζιτρόν» το 1984 επέτυχαν ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας περίπου 50% το χρόνο. Στο τραστ «Μοσομπλεστρόν» Νο 18 το 1985 αυτή η άνοδος ήταν 25%.

Η χώρα μας στις αρχές της δεκαετίας του '90 βρισκόταν σε πρωτοπόρες επιστημονικο-τεχνικές θέσεις. Είναι αρκετό να πούμε, ότι ως προς το αριθμό των ετήσια καταχωρουμένων εφευρέσεων η ΕΣΣΔ από το 1974 κατείχε την πρώτη θέση στον κόσμο. Όμως, δυστυχώς, όπως σημειωνόταν στην εφημερίδα «Πράβντα», μόνο το ένα τρίτο των καταχωρημένων εφευρέσεων υπηρετούσε τη λαϊκή οικονομία και ακόμη από τους νεωτερισμούς που έπαιρναν διεθνή πατέντα η βιομηχανία μας αφομοίωνε περίπου το

μισό, για την ακρίβεια αφομοίωνε χθες ... Σήμερα;

Σήμερα στη χώρα μας με ιδιαίτερη δύναμη διαδίδεται ο μύθος ότι η πλατιά εισαγωγή των τεχνολογικών νεωτερισμών είναι δυνατή μόνο στις συνθήκες της εμπορευματικής, της οικονομίας της αγοράς. Μεταξύ άλλων αυτές οι διαδόσεις απορρίπτουν τόσο τη δική μας όσο και τη διεθνή εμπειρία εισαγωγής των επιτευγμάτων της επιστημονικο-τεχνικής προόδου. Ακριβώς η επιτυχής επίλυση αυτού του καθήκοντος με τη βοήθεια του συστήματος κρατικού σχεδιασμού συγκεντρωτικής διεύθυνσης εξασφάλισε τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας μας κατά την περίοδο της δεκαετίας του '30 ως τη δεκαετία του '60. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι στον ανταγωνισμό των νεότατων τεχνολογιών ακριβώς η Ιαπωνία, όπου δίδεται όλο και μεγαλύτερη σημασία στη συγκεντρωτική ρύθμιση της οικονομίας, αρχίζει σήμερα να ξεπερνά τις ΗΠΑ, οι οποίες είναι, όπως λέμε, «από τις πλέον αγοραίες οικονομίες» από τις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης. Στη χώρα μας στο βαθμό αποδυνάμωσης του προσανατολισμού στις αξίες χρήσης και της ενίσχυσης του προσανατολισμού των επιχειρήσεων στη λήψη του μέγιστου κέρδους, και στη συνέχεια στην «είσοδο στην αγορά», τα προβλήματα της εξασφάλισης επιστημονικο-τεχνικής προόδου όλο και περισσότερο περνούσαν σε δεύτερη μοίρα. Υστερα, η λεγόμενη «μετατροπή» των αμυντικών επιχειρήσεων, όπου - δεν είναι μυστικό - ήταν συγκεντρωμένο το ισχυρότερο επιστημονικό δυναμικό. Τέλος, η πλήρης διάλυση του συστήματος σχεδιασμένης διεύθυνσης της οικονομίας - και σαν αποτέλεσμα έχουμε ... αυτό που έχουμε.

Το σχέδιο είναι το πρότυπο του βέλτιστου - από την άποψη της υλοποίησης των κοινωνικών συμφερόντων - δρόμου οικονομικής ανάπτυξης. Όμως, όπως κάθε πρότυπο της πραγματικότητας βασίζεται στη γνώση της η οποία πάντα είναι σχετική, μη πλήρης. Ήδη γι' αυτό στα πλαίσια της σχεδιοποίησης έχουν θέση ενέργειες, που δεν αντιστοιχούν στα κοινωνικά συμφέροντα, είναι αντίθετες στο σύστημα ενεργειών, που κατευθύνονται σχεδιοποιημένα στην υλοποίηση των κοινωνικών συμφερόντων και, ταυτόχρονα, τυπικά, περιλαμβάνονται σε αυτό το σύστημα ως στοιχεία του. Αυτά τα στοιχεία θα παρουσιάζονται και στην ανώτερη φάση του κομμουνισμού, εμφανιζόμενα σαν στοιχεία αυθορμητισμού στη σχεδιοποιημένα οργανωμένη οικονομία.

Στην πρώτη φάση του κομμουνισμού όμως, τα στοιχεία του αυθορμητισμού δεν είναι συνδεδεμένα μόνο με την ελλιπή γνώση της πραγματικότητας. Οι διατηρούμενες στα πλαίσια του ενιαίου διαφορές στα συμφέροντα μπορούν να ενισχύσουν την αντιθετικότητα στις ενέργειες. Οι προξενούμενες από την πάλη για τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους προσπάθειες μεμονωμένων προσώπων και κολλεκτίβων να θέσουν στην κορυφή όχι τα κοινωνικά αλλά αυτά τα ειδικά συμφέροντα είναι αντίθετες προς τη σοσιαλιστική σχεδιοποίηση. Αποτελούν την άρνησή της και τυπικά, εισερχόμενες στο σύστημα ενεργειών που σχεδιοποιημένα υλοποιούν τα κοινωνικά συμφέροντα. Εμφανίζονται επίσης σαν στοιχείο αυθορμητισμού στη σχεδιοποιημένα οργανωμένη οικονομία.

Ενέργειες που παραβιάζουν τη σοσιαλιστική σχεδιοποίηση μπορούν να εμφανιστούν: Πρώτον, στο έδαφος των διαφορών στα συμφέροντα των τάξεων και στρωμάτων (στο

βαθμό που τα κοινωνικά συμφέροντα ως προς την ταξική τους φύση είναι τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, οι προσπάθειες να τεθούν σε πρώτο πλάνο τα συμφέροντα μιας άλλης τάξης ή στρώματος αρνούνται την εδραιωμένη από το σχέδιο προτεραιότητα των κοινωνικών συμφερόντων). Δεύτερον, στο έδαφος των αντιφάσεων μεταξύ των θεμελιωδών συμφερόντων κάθε εργαζομένου, που βρίσκονται στην ίδια κατεύθυνση με τα κοινωνικά και δευτερευόντων συμφερόντων της στιγμής, εάν αυτά τεθούν στην κορυφή.

Ιδιόμορφη μορφή παραβίασης της σοσιαλιστικής σχεδιοποίησης αποτελεί, για παράδειγμα, η εκπλήρωση των καθηκόντων για την παραγωγή προϊόντων με υπερωριακή εργασία ή αφαίρεση από τις κολλεκτίβες των εργαζομένων των ημερών ανάπαυσης, η έλλειψη προσοχής στις συνθήκες εργασίας των εργατών, πράγμα που επέτρεπαν πολλά οικονομικά στελέχη. Τη φροντίδα τους για τη λήψη πριμ, την κακή οργάνωση της παραγωγής, αυτά τα οικονομικά στελέχη την κάλυπταν με την προσποιητή φροντίδα τους για το σχέδιο. Ομως το σχέδιο, πρώτον, είναι σύμπλεγμα αλληλοσυνδεδεμένων καθηκόντων και σε αυτό τα καθήκοντα για τη δαπάνη εργάσιμου χρόνου δεν είναι λιγότερο κατευθυντήρια, από τα καθήκοντα για την παραγωγή προϊόντων. Δεύτερον, το σχέδιο είναι η κατευθυντήρια έκφραση των κοινωνικών συμφερόντων, η οποία τίποτε το κοινό δεν έχει με τη μείωση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων ή με τη χειροτέρευση των συνθηκών εργασίας τους. Αντίθετα, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων και η καλύτερευση των συνθηκών εργασίας όλων των μελών της κοινωνίας μπαίνει άμεσα στο περιεχόμενο των κοινωνικών συμφερόντων, έτσι που και στη συγκεκριμένη περίπτωση της δήθεν πάλης «για το σχέδιο» είχαν θέση στοιχεία αυθορμητισμού, που είναι αντίθετα της σοσιαλιστικής σχεδιοποίησης.

Ο σοσιαλισμός αναπτύσσεται σε πλήρη κομμουνισμό μέσα στην πάλη δύο αντιθέτων τάσεων - της ενίσχυσης της σχεδιοποίησης και της εξάπλωσης των στοιχείων του αυθορμητισμού, της αποδυνάμωσης της αρχής του συγκεντρωτικού σχεδιασμού. Οσο ο σοσιαλισμός σαν αναπτυσσόμενο όλον είναι σχεδιοποιημένη οικονομία και τα στοιχεία αυθορμητισμού είναι η εμπεριεχόμενη άρνησή του, που συνδέεται με την προέλευσή του από την αυθόρμητη καπιταλιστική οικονομία, τόσο αποτελεί γενική τάση σε αυτή την περίπτωση η τάση ενίσχυσης της σοσιαλιστικής σχεδιοποίησης. Από το βαθμό ανάπτυξης της σχεδιοποίησης μπορούμε, επομένως, να κρίνουμε για την ανάπτυξη των σχέσεων παραγωγής του σοσιαλισμού.

Οι εξεταζόμενες αντιφάσεις κατ' αυτόν το τρόπο επιλύονται στη γραμμή της επίθεσης στον αυθορμητισμό και ενίσχυσης της σοσιαλιστικής σχεδιοποίησης χάρη στην πάλη των εργαζομένων, υπό την καθοδήγηση της εργατικής τάξης και του κόμματός της, για τη σχεδιοποιημένη υλοποίηση της προτεραιότητας των κρατικών συμφερόντων και την ολόπλευρη αξιοποίηση σε αυτή την πάλη του συστήματος κρατικού σχεδιασμού συγκεντρωτικής διεύθυνσης. Καταλήγοντας, θα στρέψουμε την προσοχή μας στις αντιφάσεις στο εσωτερικό του ίδιου του συστήματος, στην αντίφαση μεταξύ του σοσιαλιστικού χαρακτήρα του συστήματος κρατικού σχεδιασμού συγκεντρωτικής διεύθυνσης και των στοιχείων του καριερισμού και της γραφειοκρατίας, της υπηρεσιακής

στενότητας και του τοπικισμού.

Ο σοσιαλισμός έδωσε στις εργαζόμενες μάζες δημοκρατία, η οποία δεν είναι δυνατή στην πιο «ελεύθερη» αστική κοινωνία. Όπως έγραφε ο Β. Ι. Λένιν στο έργο «Κράτος και επανάσταση»: « ... εκφράζεται με τον πιο χτυπητό τρόπο η στροφή από την αστική δημοκρατία στην προλεταριακή δημοκρατία, από τη δημοκρατία των καταπιεστών στη δημοκρατία των καταπιεζομένων τάξεων, από το κράτος σαν «ιδιαιτέρη δύναμη» καταπίεσης μια ορισμένης τάξης, στην καταστολή των καταπιεστών με τη γενική δύναμη της πλειοψηφίας του λαού, των εργατών και αγροτών».

- Β. Ι. Λένιν: «Κράτος και Επανάσταση». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 33, σελ. 43.

Όμως με την κατάργηση των εκμεταλλευτριών τάξεων η ιστορική αποστολή της δικτατορίας του προλεταριάτου ως ανώτερης μορφής δημοκρατίας δεν ολοκληρώνεται, αν και «μέγιστο ιστορικό καθήκον της δικτατορίας του προλεταριάτου αποτελεί, βεβαίως, η οικοδόμηση της σοσιαλιστικής κοινωνίας». Ένα από τα καθήκοντα του σοσιαλιστικού κράτους αποτελεί η πάλη με τις αντισοσιαλιστικές εκδηλώσεις, συμπεριλαμβανομένων και των υποτροπών του μικροαστισμού. Κρατική μορφή λαμβάνει και το σύστημα σχεδιοποιημένης συγκεντρωτικής διεύθυνσης της οικονομίας, που υλοποιεί την αρχή του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού ... Όπως δείχνει η εμπειρία των χωρών του σοσιαλισμού (συμπεριλαμβανόμενης και της όχι εύκολης εμπειρίας των τελευταίων χρόνων), δεν υπάρχει άλλη επιλογή από αυτή την αρχή, ενώ, σε ό,τι αφορά τις μορφές και τις μεθόδους διεύθυνσης της οικονομίας, αυτές μπορούν να είναι διάφορες. Στη Λαϊκή Δημοκρατία της Ουγγαρίας (ΛΔΟ), για παράδειγμα, στα τέλη της δεκαετίας του '60 λόγω της ενίσχυσης των έμμεσων μεθόδων ρύθμισης η σφαίρα της διοικητικής σχεδιοποίησης μειώθηκε απότομα, ενώ στη Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας (ΛΔΓ) χρησιμοποιούνταν περισσότερο ενεργητικά τα πλεονεκτήματα της σχεδιοποιημένης διεύθυνσης. Σε σχέση με αυτό είναι ενδιαφέρον να συγκρίνουμε μια σειρά από δείκτες ανάπτυξης αυτών των χωρών για τα έτη 1981-1985:

	ΛΔΟ	ΛΔΓ
Ανοδος του εθνικού εισοδήματος	7%	24%
Ανοδος της βιομηχανικής παραγωγής	12%	22%
Ανοδος της παραγωγικότητας της εργασίας	10%	23%
Ανοδος των πραγματικών εισοδημάτων κατά κεφαλή	7-8%	22%

Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 στη Γιουγκοσλαβία και τη δεκαετία του '80 σε μερικές χώρες του ΣΟΑ, οι οποίες τότε ακόμη ήταν σοσιαλιστικές, είχε πλατιά διάδοση η πρακτική της μεταβίβασης μέσω παραγωγής στην ιδιοκτησία των εργατικών κολλεκτίβων. Στη χώρα σήμερα φορείς παρόμοιων ιδεών είναι τα λεγόμενα «ροζ» κόμματα και συνδικάτα, που

θεωρούν τον εαυτό τους οπαδό του σοσιαλισμού. Μεταξύ άλλων ο Β. Ι. Λένιν ακόμη από το 1918 επιστούσε την προσοχή στο ότι «αποτελεί μέγιστη διαστρέβλωση των βασικών αρχών της Σοβιετικής εξουσίας και ολοκληρωτική απάρνηση του σοσιαλισμού οποιαδήποτε, άμεση είτε έμμεση, νομιμοποίηση της ιδιοκτησίας των εργατών μιας ξεχωριστής φάμπρικας ή ενός ξεχωριστού επαγγέλματος πάνω στην ιδιαίτερη παραγωγή τους, είτε του δικαιώματός τους να αδυνατίζουν ή να φρενάρουν τις διαταγές της γενικής κρατικής εξουσίας ...». Ταυτόχρονα η ίδια η κρατική εξουσία θα πρέπει να δομείται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ο βασικός της πυρήνας και η βασική εκλογική μονάδα της να είναι το εργοστάσιο, η φάμπρικα όπως τονιζόταν στο λενινιστικό Πρόγραμμα του ΡΚΚ (μπ.).

- Βασίλιεβα Τ.: «Εργατική τάξη, σοσιαλισμός, ρεβιζιονισμός». Μόσχα, 1977, σελ. 188-189.
- Β. Ι. Λένιν: «Για το δημοκρατικό και το σοσιαλιστικό χαρακτήρα της Σοβιετικής Εξουσίας». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 36, σελ. 481.

Την ορθότητα των λενινιστικών σκέψεων για μια ακόμη φορά επιβεβαίωσαν τα παρατεταμένα κρισιακά φαινόμενα στη γιουγκοσλαβική (τόρα πια όχι μόνο γιουγκοσλαβική) οικονομία, όπου αντί της συνένωσης των εργατικών κολλεκτίβων σε μια ενιαία κρατική γροθιά, η κρατική εξουσία διασπάρθηκε σε αυτοδιαχειριζόμενες μονάδες. Και ακόμη η εμπειρία της ΣΟΔΓ «πειστικά απέδειξε ότι η υπερτροφία των λειτουργιών των επιχειρήσεων στη σφαίρα των επενδύσεων μπορεί πραγματικά να διαλύσει τη συγκεντρωτική διεύθυνση της οικονομίας, να παραλύσει τη δυνατότητα άσκησης αποτελεσματικής διαρθρωτικής πολιτικής». Σε αυτό το συμπέρασμα, ακόμα από το 1989, έφθασαν οι γνωστοί οπαδοί της ανάπτυξης των εμπορευματικών σχέσεων Σ. Σατάλιν και Γ. Γκαϊντάρ. Φαίνεται ότι από ανάλογη εμπειρία καθοδηγούνταν στη δραστηριότητά τους.

Όπως ήδη σημειώθηκε, στο σοσιαλισμό αντικειμενικά υπάρχουν διαφορές στα συμφέροντα, αν και δεν είναι ριζικές. Στο έδαφος των διαφορών των συμφερόντων μπορούν να εμφανισθούν και εμφανίζονται προσπάθειες να τεθούν στην κορυφή κάποια ιδιαίτερα συμφέροντα σε βάρος των κοινωνικών. Αν αυτές οι προσπάθειες γίνονται από εργαζόμενους στο σύστημα κρατικού σχεδιασμού συγκεντρωτικής διεύθυνσης, τότε συναντάμε φαινόμενα μικροαστισμού στη σφαίρα της διεύθυνσης, που είναι αντίθετα με το σοσιαλιστικό χαρακτήρα αυτού του συστήματος. Σε αυτά τα φαινόμενα συμπεριλαμβάνονται ο καριερισμός, η γραφειοκρατία, η υπηρεσιακή στενότητα, ο τοπικισμός, ο προστατευτισμός κ.ά.

Μεταξύ των εργαζομένων του μηχανισμού κρατικής διεύθυνσης υπήρχαν αρκετοί άνθρωποι οι οποίοι ήταν πιστοί στην υπόθεση της εργατικής τάξης. Όμως, όπως έγραφε ο Β. Ι. Λένιν, «ήταν τελείως αναπόφευκτο να κολλήσουν στο κυβερνητικό κόμμα τυχοδιώκτες και άλλα πολύ επιζήμια στοιχεία. Δεν υπήρξε και δεν μπορεί να υπάρξει επανάσταση χωρίς να παρουσιαστεί αυτό το φαινόμενο. Ολο το ζήτημα είναι, το κόμμα που κυβερνά να στηρίζεται στην υγιή και πρωτοπόρα τάξη και να έχει την ικανότητα να ξεκαθαρίζει τις γραμμές του».

Ταυτόχρονα, ο κάθε (ακόμα και ο πιστός) εργαζόμενος έχει τα δικά του ιδιαίτερα συμφέροντα, τα οποία, ενώ βρίσκονται σε ενότητα με το κύριο και βασικό, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο διαφέρουν από τα θεμελιακά συμφέροντα της εργατικής τάξης. Ομως δεν επιλύουν όλοι αυτή την αντίφαση υπέρ των κρατικών συμφερόντων. Ούτε η εργατο-αγροτική καταγωγή ούτε η ιδεολογική υπομονετική διαπαιδαγώγηση μπορούν απόλυτα να αποτρέψουν το γλιστρήμα μεμονωμένων προσώπων του μηχανισμού διεύθυνσης από τις θέσεις της πρωτοπόρας τάξης.

Ευνοϊκό περιβάλλον για όσους εκφυλίστηκαν δημιούργησε η ατμόσφαιρα γενικής ατιμωρησίας. Οπως έγραφε στο περιοδικό «Κομμουνιστ» ο Γκ. Β. Κόλμπιν «ήδη σε διάφορες κομματικές οργανώσεις ανακοινώθηκαν παρά πολλές «υπηρεσιακές», τρόπος του λέγειν, προσχεδιασμένες ποινές, οι οποίες, στην ουσία, διαχώριζαν τον υπεύθυνο κομμουνιστή από την πραγματική υπευθυνότητα, από την αποκατάσταση της ζημιάς που προκάλεσε στην κοινωνία, από τις υλικές και ηθικές απώλειες. Τώρα θέτουμε το ερώτημα στους παραβάτες των κανόνων της ηθικής μας, των νόμων μας έτσι: κατ' αρχάς επέστρεψε στο κράτος όλα όσα παράνομα πήρες ... και μετά άκουσε τη δίκαιη κομματική εκτίμηση για ό,τι έγινε. Και τα επιστρέφουν, και ακούνε». Ομως, η απαίτηση για τη διπλή ευθύνη του κομμουνιστή -έναντι του κόμματος και έναντι του κράτους- εισήχθη στο Καταστατικό του ΚΚΣΕ μόνο μετά το 27ο Συνέδριο του κόμματος. Ομως αυτό το καθυστερημένο βήμα δεν μπόρεσε να σταματήσει την αποσύνθεση κομματικής κορυφής που σάπιζε.

Όσον αφορά την υπηρεσιακή στενότητα, τα στοιχεία της ενισχύονταν στο βαθμό ενίσχυσης του προσανατολισμού προνομιακά στους αξιακούς δείκτες. Ο μονόπλευρος προσανατολισμός στο κέρδος σαν βασικό κριτήριο εκτίμησης της εργασίας της συγκεκριμένης επιχείρησης, ένωσης ή κλάδου, αργά ή γρήγορα, σπρώχνει το μηχανισμό να «αποδιώχνει» από τον εαυτό του και την υπηρεσία του τα μέτρα που είναι ικανά έστω και προσωρινά να μειώσουν την οικονομική αποδοτικότητα. Ακρως αρνητικά επηρέαζε και επηρεάζει την πορεία της οικονομικής ανάπτυξης και ο τοπικισμός, η θυσία των κρατικών συμφερόντων χάριν των στενά εννοουμένων συμφερόντων της μιας ή της άλλης περιοχής, των συμφερόντων ανάδειξης στην υπηρεσία καθοδηγητών της δοσμένης περιοχής.

- Γκαϊντάρ Γ.-Σατάλιν Σ.: «Οικονομική μεταρρύθμιση: αιτίες, κατευθύνσεις, προβλήματα». Μόσχα, 1989, σελ. 83.
- Β. Ι. Λένιν: «Η μεγάλη πρωτοβουλία». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 39, σελ. 27.
- Περιοδικό «Κόμμουνιστ», Νο 9, 1986, σελ. 57.

Πώς μπορούμε και πρέπει να παλέψουμε με αυτά τα αρνητικά φαινόμενα; Με τη γενική και σε όλη την έκταση συμμετοχή των εργαζομένων στη διεύθυνση με την αξιοποίηση όλων εκείνων των δυνατοτήτων, τις οποίες παρέχει γι' αυτό το σκοπό η σοσιαλιστική δημοκρατία. Να τι έγραφε με αυτή την αφορμή ο Β. Ι. Λένιν, το 1921, στο έργο του «Η

ΝΕΠ και τα καθήκοντα των επιτροπών πολιτικής διαφώτισης»: «Οι σοβιετικοί νόμοι είναι πολύ καλοί, γιατί δίνουν σε όλους τη δυνατότητα να καταπολεμήσουν τη γραφειοκρατία και την κωλυσιεργία, δυνατότητα που κανένα καπιταλιστικό κράτος δεν δίνει στον εργάτη και στον αγρότη. Μα χρησιμοποιεί κανείς αυτή τη δυνατότητα; Σχεδόν κανείς! Και όχι μόνο ο αγρότης, μα και ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των κομμουνιστών δεν ξέρει να χρησιμοποιεί τους σοβιετικούς νόμους στην πάλη ενάντια στην κωλυσιεργία, στη γραφειοκρατία, ή ενάντια σ' ένα καθαρά ρωσικό φαινόμενο, όπως είναι η δωροδοκία. Τι εμποδίζει την πάλη ενάντια σ' αυτό το φαινόμενο; Οι νόμοι μας; Η προπαγάνδα μας; Αντίθετα! Νόμους έχουμε όσους θέλετε! Γιατί λοιπόν δε σημειώνουμε προόδους σ' αυτή την πάλη; Διότι δεν είναι δυνατό η πάλη αυτή να γίνεται μόνο με την προπαγάνδα, μπορεί όμως να ολοκληρωθεί μόνο με τη βοήθεια της ίδιας της λαϊκής μάζας».

Η εξεταζόμενη αντίφαση μπορεί να επιλυθεί μόνο τότε, όταν «όλοι μάθουν να διοικούν και πραγματικά θα διοικούν μόνοι τους την κοινωνική παραγωγή, μόνοι τους θα καταγράφουν και θα ελέγχουν τους χαραμοφάδες, τα αρχοντόπουλα, τους απατεώνες και τους παρόμοιους «θεματοφύλακες των παραδόσεων του καπιταλισμού» ... τότε θα ανοίξουν διάπλατα οι πόρτες για το πέρασμα από την πρώτη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας στην ανώτερη φάση της ...».

Ο σοσιαλισμός για την ίδια του την ύπαρξη και ανάπτυξη απαιτεί συμμετοχή των εργαζομένων στη διεύθυνση. Αυτή η συμμετοχή δεν είναι μόνο αγαθό που παραχωρεί η σοβιετική αρχή διαμόρφωσης της εξουσίας μέσω των εργατικών κολλεκτίβων, αλλά και αντικειμενική αναγκαιότητα, νομοτέλεια ανάπτυξης του σοσιαλισμού. Ο βαθμός συμμετοχής των μαζών στη διεύθυνση αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κριτήρια ανάπτυξης του σοσιαλισμού και της μετατροπής του σε πλήρη κομμουνισμό. Η απελευθέρωση χρόνου για συμμετοχή στη διεύθυνση -στη βάση της επιστημονικο-τεχνικής προόδου- είναι η λεωφόρος από την οποία εκτράπηκε η κοινωνία μας και γι' αυτό έπαψε να είναι σοσιαλιστική.

Ο υποκειμενισμός στην πρακτική, στις εκτιμήσεις των αληθινών αιτιών της κρίσης εν πολλοίς προσδιορίστηκε από την κατάσταση που διαμορφώθηκε στη σοβιετική κοινωνική επιστήμη. Στα έργα πολλών θεωρητικών της εποχής της στασιμότητας αλλά και της περεστρόικα, απέναντι στις αντικειμενικές εξελίξεις και τους νόμους ανάπτυξης της κοινωνίας τέθηκε η υποκειμενική, συνειδητή δραστηριότητα και κατ' αυτόν τον τρόπο η προσιδιάζουσα στο μαρξισμό-λενινισμό υλιστική κατανόηση της ιστορίας ως φυσικής ιστορικής διαδικασίας διαστρεβλώθηκε από τις πρακτικίστικες, υποκειμενικές προσεγγίσεις. Σύμφωνα με αυτές, ο κοινωνικός κόσμος τεχνητά διαιρέθηκε στον κόσμο τον αντικειμενικό, που αποτελείται από τις απρόσωπες παραγωγικές δυνάμεις και σχέσεις παραγωγής, και στον κόσμο τον υποκειμενικό, που είναι ο τομέας της ανθρώπινης συνειδητής δραστηριότητας και των φορέων της- των ανθρώπων.

Η επιστημονική προσέγγιση στην ιστορία προϋποθέτει την αναγνώριση ότι οι αντικειμενικοί νόμοι που διευθύνουν τις ενέργειες και τις σχέσεις των ανθρώπων είναι «οι νόμοι των ίδιων τους των κοινωνικών ενεργειών», ότι γίνεται λόγος όχι για την ανεξάρτητη ύπαρξη αυτών των - άγνωστο από που εμφανίστηκαν - νόμων από τους

ανθρώπους και τη δραστηριότητά τους, αλλά για την ανεξαρτησία αυτών των νόμων μόνο από την κοινωνική συνείδηση, τη θέληση και τα συναισθήματα των ανθρώπων.

Από θέση αρχής είναι εσφαλμένο να αντιπαραθέτουμε, να διαχωρίζουμε σε διάφορους πόλους, την αντικειμενική κοινωνική νομοτέλεια και τη συνειδητή δραστηριότητα των ανθρώπων, υποθέτοντας ότι οι νόμοι είναι ο αντικειμενικός κόσμος και η πρακτική, η δραστηριότητα είναι ο κόσμος των υποκειμενικών φαινομένων. Οι αντικειμενικοί νόμοι της κοινωνίας δεν είναι κάτι το εξωτερικό για τους ανθρώπους. Αυτοί είναι νόμοι ακριβώς και μόνο της δραστηριότητας και των σχέσεων των ανθρώπων που διαθέτουν συνείδηση. Μάλιστα, στη πρακτική δραστηριότητά τους οι άνθρωποι υποτάσσονται στους κοινωνικούς νόμους μαζί με τη συνείδησή τους, σαν συνειδητές υπάρξεις. Γι' αυτό και είναι εσφαλμένο να θεωρούμε ότι η πρακτική δραστηριότητα των ανθρώπων ανάγεται στην επενέργεια των ανθρώπων στους αντικειμενικούς νόμους. Οι άνθρωποι, η δραστηριότητά τους αποτελούν το απαραίτητο συστατικό της αντικειμενικής νομοτέλειας σκοπού των γεγονότων.

Γι' αυτόν που τα βλέπει υποκειμενικά φαίνεται ότι όλα γίνονται σύμφωνα με τη θέληση των καθοδηγητών, των καθοδηγητικών οργάνων, του κοινοβουλίου κλπ. Στην πραγματικότητα οι αντικειμενικοί νόμοι της ιστορικής ανάπτυξης είναι νόμοι σύμφωνα με τους οποίους υλοποιείται η ενεργητική δραστηριότητα κομμάτων, τάξεων, λαϊκών μαζών. Από εδώ συνάγεται το συμπέρασμα: η έξοδος της χώρας από την κρίση είναι δυνατή όχι απλά κατανοώντας τους αντικειμενικούς νόμους ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας, αλλά χρησιμοποιώντας τους για την οργάνωση της νικηφόρας ταξικής πάλης των εργαζομένων για εκείνο το κοινωνικό σύστημα που ανταποκρίνεται στα θεμελιώδη συμφέροντά τους και θα τους εξασφαλίσει πλήρη ευημερία και ελεύθερη πολύπλευρη ανάπτυξη - για τον κομμουνισμό

- Β. Ι. Λένιν: «Η ΝΕΠ και τα καθήκοντα των επιτροπών πολιτικής διαφώτισης». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 44, σελ. 171.
- Β. Ι. Λένιν: «Κράτος και Επανάσταση». Απαντα, 5η έκδοση, «Σύγχρονη Εποχή», τ. 33, σελ. 102.
- Κ. Μαρξ-Φρ. Ενγκελς: «Αντι-Ντύρινγκ». «Διαλεχτά Έργα», ρωσική έκδοση, τ. 20, σελ. 294-295.